

حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی و چالش‌های توسعه پایدار در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه

سید مهدی حسینی

کارشناس ارشد رشته روابط بین‌الملل

چکیده

این پژوهش در نظر دارد با تجزیه و تحلیل وضعیت مدیریت محیط‌زیست در سطح بین‌المللی چالش‌های پیش روی توسعه پایدار کشورهای مختلف را بررسی نماید. با وجود پیشرفت علم و فناوری، جهان با تخریب جدی محیط‌زیست، ناشی از فعالیت‌های نامناسب توسعه‌ای همراه بوده و امنیت زیستی در معرض خطر است. در گذشته با تلاش اندیشمندان فعال در این حوزه، معضلات زیست‌محیطی شناسایی و منجر به تعیین سازوکارهای جدیدی در اعمال نوعی حاکمیت جهانی برای مدیریت چالش‌های نوظهور محیط‌زیستی گردید. اما به دلیل گستردگی موضوعات و ارتباط با نهاد قدرت، سازوکارهای ایجاد شده در سطح بین‌المللی موفقیت مؤثری در اعمال حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی نداشته‌اند. بنابراین دیدگاه‌های تجدیدنظر طلب در نحوه مدیریت محیط‌زیست جهانی تقویت گردید. در این میان کشورهای توسعه یافته خواستار ایجاد سازمان بین‌المللی منسجم برای مدیریت محیط زیست جهانی هستند. در مقابل کشورهای در حال توسعه با این دیدگاه مخالفند و معتقدند علت عدم توفیق ساختار فعلی، اجرا نکردن تعهدات از سوی کشورهای توسعه یافته است. پژوهش حاضر به بررسی وضعیت حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی، جایگاه آن در حل معضلات مرتبط و نیز میزان موفقیت آن در برخورد با چالش‌های پیش روی کشورها در روند تحقق توسعه پایدار می‌پردازد و معتقد است تقویت برنامه محیط زیست ملل متحد و تبدیل آن به یک نهاد قوی زیر نظر مجمع عمومی گزینه مناسبی برای اعمال حاکمیت است.

واژه‌های کلیدی: حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی، توسعه پایدار، یونپ، کشورهای توسعه یافته، کشورهای در حال توسعه.

مقدمه

طرح موضوع

در قرن حاضر با توجه به پیشرفت‌های علمی و فنی در سطح جهان تحول عظیمی در رشد صنعتی، اقتصادی و نظامی صورت گرفته که منجر به رقابت شدید بازیگران بین‌المللی برای دستیابی به منابع اولیه و تولید ثروت گردیده است. در مقابل کشورهای در حال توسعه که بیشترین جمعیت جهان را در خود جای داده‌اند به بازار مصرف کشورهای توسعه یافته تبدیل شده‌اند. در پهنه این رقابت، جهان با چالش‌های نوظهور زیست‌محیطی بین‌المللی اسفناکی چون تغییرات آب و هوا به عنوان بزرگترین و پرهزینه‌ترین مساله جهانی مواجه می‌باشد. این مسائل با توجه به شدت تغییراتی که امروزه بشر با آن مواجه است و الویت تافلر آن را شوک آینده می‌نامد بدتر شده است. (راست، استار، ۱۳۸۸). از آنجایی که ماهیتاً منابع اولیه محیط‌زیست ثابت بوده و غیر قابل تجدید می‌باشند، تهدیدات زیستی حاصه از تخریب محیط‌زیست امنیت و رفاه بشری را در معرض خطر جدی قرار داده‌اند کلیه این تهدیدات با هم در تعامل بوده و بر هم تاثیر می‌گذارند. آنها غالباً مقدم یکدیگر هستند، بنابراین در مدیریت این تهدیدات نیز نمی‌توان به صورت انفرادی و سیاستهای مجزا نمی‌توان مهار نمود. (بعیدی نژاد، دریایی، علی آبادی، ۱۳۸۴)، عدم مدیریت صحیح در مقیاس‌های ملی، منطقه‌ای و به‌ویژه بین‌المللی در بهره‌برداری از این منابع ثابت، جامعه جهانی را با معضلات جبران‌ناپذیری چون افزایش درگیری‌های قومی و گروهی در برخی مناطق جهان و بروز جنگهای منطقه‌ای و بین‌المللی روبرو خواهد کرد. از این رو مساله محیط‌زیست را باید مساله یکی دیگر از چالش‌های جدیدی نامید که در مقابل توسعه کشورهای جنوب سر بر افراشته و

حفظ محیط‌زیست پیش شرط اعتباری تلقی گردید (حسینی، ۱۳۹۱). طی چند سال اخیر صاحب نظران بین‌المللی به کرات نقاط ضعف مدیریت بین‌المللی فعلی محیط‌زیست جهان را گوشزد کرده و راه حل‌های متفاوتی را ارائه کرده‌اند. دولتمردان و مقامات سیاسی کشورها نیز در لوای چتر سازمان ملل و بعضاً به ابتکار برخی از دولتها نشست‌های بین‌المللی متعددی را برگزار نموده‌اند لیکن این گفتگوها برای ایجاد سیستم جایگزین برنامه محیط‌زیست ملل متحد در حال انجام است و تاکنون به نتیجه قطعی نرسیده است. تاریخچه تحقیقات پیرامون مبحث حاکمیت بین‌المللی محیط‌زیست به سال ۱۹۹۸ و ایجاد پروژه‌ای در دانشگاه ییل برای بررسی مشکلات نوظهور زیست‌محیطی در سطح جهان بر می‌گردد. ابتدا این پروژه از سوی بنیاد مک آرتور حمایت گردید و منجر به تشکیل گروهی از جوامع دانشگاهی، مقامات دولتی، رهبران سازمان‌های غیردولتی و فعالین در حوزه کسب و کار گردید و این گروه چالش‌ها و فرصت‌ها برای واکنش در مقابل پدیده‌های نوظهور زیست‌محیطی در سطح بین‌المللی را مورد بحث و بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دادند. در ادامه روند این تحقیقات از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۰ این پروژه به عنوان یک ابتکارعمل بین کالج ویلیام و مری به مدیریت دکتر ماریا ایوانوا و مرکز ییل برای حقوق و سیاست و مسائل محیط‌زیست مطرح شد. از سال ۲۰۱۰ پروژه حاکمیت جهانی زیست‌محیطی با مشارکت اساتید و دانشجویان علاقمند و فعال در این حوزه در دانشگاه ماساچوست با هدف تبادل اطلاعات و یافته‌ها بین پژوهشگران، دانشجویان و تجزیه و تحلیل آنها در راستای تأمین اطلاعات مورد نیاز سیاستگذاران، تصمیم‌گیران و

دیپلمات‌های فعال در سازمان‌های بین‌المللی مربوطه به طور جدی دنبال می‌شود.

پژوهش حاضر با بررسی جایگاه فعلی حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی و تجزیه و تحلیل چالش‌های توسعه پایدار در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، سعی در ارائه یک مدل حاکمیتی بین‌المللی زیست‌محیطی برای مدیریت محیط زیست در مقیاس جهانی با هدف تامین منافع کشورهای در حال توسعه و بهبود روند حصول توسعه پایدار در این کشورها دارد. سؤال‌های مطرح در این پژوهش به شرح زیر است:

سؤال اصلی: جایگاه حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی فعلی و چالش‌های توسعه پایدار پیش روی کشورها چیست؟

پرسش‌های فرعی: دلایل پافشاری کشورهای توسعه یافته برای تغییر روند حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی جاری چیست؟-عوامل نگرانی کشورهای در حال توسعه برای ایجاد تغییر در وضعیت حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی فعلی کدامند؟

فرضیه پژوهش حاضر (در پاسخ به پرسش اصلی) عبارت است از:

حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی که در حال حاضر از طریق برنامه محیط‌زیست ملل متحد اعمال

می‌شود در عین گستردگی و هزینه‌های بسیار زیاد به دلیل مشکلات ساختاری، عملکرد موفقی برای تحقق توسعه پایدار نداشته است و برخی از کشورهای توسعه یافته به دنبال ایجاد تغییر در آن

هستند و در مقابل کشورهای در حال توسعه نگران افزایش تعهدات بیشتر و کندشدن روند توسعه پایدار می‌باشند.

روش پژوهش

فرضیه پژوهش حاضر یعنی حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی جاری و تلاش کشورهای توسعه یافته برای ایجاد تغییر در روند آن و نگرانی‌های حاصله ناشی از چالش‌های احتمالی پیش روی کشورها برای تحقق توسعه پایدار، از طریق همبستگی شاخص‌ها و با استفاده از روش‌های تحلیلی و توصیفی تأیید خواهد شد. در این پژوهش داده‌های مختلف در زمینه حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی جاری نقاط ضعف و قوت آن و همچنین چالش‌هایی که کشورهای مختلف جهان در روند تحقق توسعه پایدار با آن روبرو خواهند شد مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در جهت تأیید یا رد فرضیه پژوهش مطالب طبقه‌بندی و ارزیابی خواهند شد. گرچه شاید بتوان گفت جمع‌آوری داده‌ها به صورت پرسشنامه‌ای و حتی مطالعه میدانی و موردی امکان پذیر است لیکن به دلیل محدودیت‌های زمانی، گستردگی ابعاد موضوع، تأمین منابع مالی و لزوم وجود یک تیم تحقیقاتی بین‌المللی پژوهشی آشنا و مسلط به موضوع، تحقیق حاضر عمدتاً بر جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از روش کتابخانه‌ای و بهره‌گیری از اسناد منتشره از سوی نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی مانند برنامه محیط‌زیست ملل متحد، کمیسیون توسعه پایدار سازمان ملل متحد، سازمان عمران ملل متحد... اتکا دارد. در مواردی نیز از شیوه مصاحبه و حضور در کنفرانس‌های مرتبط که بعضاً از طریق سازمان حفاظت محیط‌زیست هماهنگ گردیده، استفاده شده است.

۱- مفهوم حاکمیت

ورود مفهوم حاکمیت به ادبیات حقوقی، سیاسی به طور تنگاتنگی با ظهور دولت مدرن در اروپا مرتبط است. دولت، قدرت، حاکمیت مفاهیمی هستند که به شدت به همدیگر وابسته‌اند تا آنجا که دولت و حاکمیت، بعضاً به عنوان مترادف هم به کار برده می‌شوند. از این منظر مشروعیت اقدامات دولتی متکی به اقتدار عالی است که در یک واحد

سیاسی (دولت) به نام حاکمیت معرفی می‌گردد. (مولایی، ۱۳۸۴) ژان بدن اندیشمند فرانسوی (۱۵۹۶-۱۵۳۰) اولین فیلسوفی است که به اصطلاح حاکمیت پرداخته و آن را تعریف کرده است. حاکمیت از نظر بدن قدرت مطلقه و دائم حکومت یک اجتماع و عامل اصلی همبستگی و یگانگی جامعه سیاسی است. صفت اول حاکمیت "دائم بودن" آن است (طاهری، ۱۳۷۹) تنها نشان مشخصه حاکمیت، همانا "حق وضع قوانین" است (عالم، ۱۳۷۸) بعد از بدن نظریه پردازان مختلفی در دفاع از حاکمیت دولت به بحث پرداختند و آن را به عنوان یکی مؤلفه های جوهری دولت ملی شناخته اند. به طور مثال توماس هابز نیز جانبدار مطلق بودن حاکمیت بود (عالم، ۱۳۷۸) گروسیوس حاکمیت را "بالاترین قدرت سیاسی" تعریف می کند (عالم، ۱۳۷۸). در کنوانسیون مونته ویدئو نیز به بحث حاکمیت تأکید شده است. بعد از بدن واژه حاکمیت یک بعد ملی پیدا کرد. هدلی بولی و بسیاری دیگر از اندیشمندان حاکمیت را به دو بعد داخلی و خارجی تقسیم کرده اند. "حاکمیت داخلی یعنی برتری کامل بر تمامی قدرت‌ها و افراد داخل کشور است و حاکمیت خارجی نه به معنای برتری بلکه به معنی استقلال از قدرت‌های خارجی است". در واقع حقوق بین‌الملل شرط اساسی دست یافتن به شناسایی رسمی به عنوان عضوی "برابر" و "مستقل" در نظام متشکل از دولت‌هاست. حاکمیت درونی مستلزم توانایی حفظ نظم و قانون است، حاکمیت خارجی توانایی ادعای رقابت "انارشستی" برای کسب قدرت در میان دولت‌هاست (قوام و زرگر، ۱۳۸۷). تفسیر و برداشت از حاکمیت در زمان برقراری نظام وستفالی دولت محوری هر چه بوده باشد، امروزه باید پذیرفت که دولت‌ها در کنار حاکمیت در برابر رفاه ملت و تعهدات بین‌المللی خود نیز مسئولیت دارند. اما از طرفی باید پذیرفت که تمامی دولت‌ها به علت ضعف‌هایی که دارند نمی‌توانند تمامی مسئولیت‌های خود را به خوبی اجرا نمایند. در چنین شرایطی، امنیت فردی، جمعی و ضرورت اقدام مشترک تمامی اعضای جامعه بین‌المللی برای کمک به تحقق آرمان جمعی بشری از جمله حفظ محیط‌زیست ضرورت دارد. در یک نظام امنیت جمعی، تمامی حکومت‌ها دارای مسئولیت مشترک اما متفاوت برای انجام وظایف خود هستند و دولت‌ها باید واجد توانمندی لازم برای مشارکت در این اقدام جمعی باشند. (حسینی، ۱۳۹۱).

۲- تعریف حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی
حاکمیت زیست‌محیطی مفهومی برگرفته از بوم‌شناسی سیاسی یا سیاست زیست‌محیطی مربوط به تعریف عناصر مورد نیاز برای رسیدن به پایداری می‌باشد. همه فعالیت‌های انسانی - فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی می‌بایستی زیر مجموعه محیط‌زیست و اکوسیستم تعریف و مدیریت و سازماندهی شود. به عبارت دیگر حاکمیت محیط‌زیست طیف وسیعی از قوانین، شیوه‌ها، رویه‌ها و نهادهای مربوط به مدیریت محیط‌زیست در اشکال مختلف آن از قبیل حفاظت از محیط‌زیست، حفاظت از منابع طبیعی و بهره‌برداری آن را شامل می‌شود در سطح بین‌المللی، حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی عبارت است از مجموعه سازمانها، ابزارهای سیاسی، مکانیسم‌های تأمین منابع مالی، قوانین و رویه‌ها و هنجاری‌های مربوط به فرآیندهای حفاظت از محیط‌زیست جهانی می‌باشد. (حسینی: ۹۱)

ماهیت جهانی محیط‌زیست ناشی از حضور عناصر مختلف تشکیل دهنده یک سیستم به صورت یکپارچه در تشکیل سیستم می‌باشد. به این معنی که هر کس حق دارد از جو، آب و هوا و تنوع زیستی بهره‌مند گردد. این در حالی است که کل سیاره زمین از عواقب چشمگیر ناشی از گرم شدن زمین، تخریب لایه اوزون و از بین رفته‌گونه‌ها متأثر می‌باشد و حفاظت از این سیاره مستلزم مدیریت با رویکرد جمعی است. محیط‌زیست به عنوان یک کالای اشتراکی جهان برای همه مردم تعریف می‌گردد و این ضرورت حیاتی نباید تحت کنترل و پوشش شخص یا دولتی خاص باشد. لذا این کالای خوب نیازمند مدیریتی است که نه رقابتی باشد و نه غارتگرانه، همچنین نیازمند ارزش‌گذاری اقتصادی بر منابع است.

۳- تاریخچه حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی
تخریب محیط‌زیست در اعصار گذشته به دلیل محدود بودن آسیب‌های زیست‌محیطی چندان مورد توجه نبود. از طرفی جمعیت کره زمین هم با ظرفیت‌های موجود طبیعی در حد تعادل بود. با وقوع انقلاب صنعتی در اروپا، دست‌اندازی به

طبیعت بکر برای دستیابی به مواد اولیه مورد نیاز صنایع سرعت غیر قابل منتظره‌ای را به خود گرفت. دولت‌های اروپایی با استعمار سایر ملل به قدرت و ثروت فراوانی دست پیدا کرده و از همین دوران بود که علاوه بر تخریب محیط‌زیست جهان، فاصله‌های اجتماعی جوامع غربی (اروپایی) با سایر ملل به شدت افزایش یافت و نقطه آغازین تقسیم جهان به دو گروه پیشرفته و عقب مانده مشخص گردید. افزایش جمعیت، گسترش شهرنشینی، گسترش دامنه جنگ‌ها و افزایش آلودگی در نتیجه سرعت چند برابر تخریب محیط زیست از نتایج منفی وقوع انقلاب صنعتی است. در روند تعاملات بین‌المللی، مسائل زیست‌محیطی با مفاهیمی چون امنیت، مناقشه و خطر تصعید جنگ ارتباط متقابل پیدا کرد. کشمکش بر سر منابع محدودی چون انرژی و همچنین کشمکش احتمالی که از آسیب پذیری‌ها و حساسیت‌ها وابستگی متقابل بر می‌خیزد همگی موجب متراکم شدن فشارهای سیاسی می‌شوند که به جنگ عمده ختم می‌شوند و این رویداد ممکن است خیلی قبل از نابودی محیط‌زیست واقع گردد. (عسگرخانی، ۱۳۸۳). رقابت شدید بر سر حوضه‌های نفوذ به نوبه خود منجر به تصلب سیستم و اتحادهای بین‌المللی شد در نتیجه به صورت دو جنگ خانمان سوز (جنگ اول و دوم جهانی) ظاهر گردید که هم اکنون نیز جهان با مسئله کمبود منابع و خطرات سیاسی و اقتصادی آن دست به گریبان است. مسایل محیط‌زیست در اواخر قرن بیستم (دهه ۱۹۶۰) جایگاه والایی در دستور کار اجلاس بین‌المللی یافته و اذهان رهبران سیاسی، مقامات دولتی، دانشمندان را به خود معطوف نمود و منجر به برگزاری اولین کنفرانس جهانی در زمینه محیط‌زیست بشری در سال ۱۹۷۲ در استکهلم، با هدف ایجاد یک ساختار بین‌المللی برای هماهنگ سازی بیشتر اقدامات بین‌المللی در زمینه کنترل آلودگی محیط‌زیست گردید. برخی از اصول، نهادها و برنامه‌های ایجاد شده در این کنفرانس اثرات جاویدانی بر جای نهادند. در این کنفرانس محیط‌زیست به عنوان بخشی از مسایل بین‌المللی نهاده شده گردید و این اصل که کشورها موظفند با اقدامات جهانی در زمینه اداره بهینه منابع جهانی مشترک و کاهش آلودگی‌های فرامرزی همکاری نمایند پایه ریزی گردید. توافقات حاصله سنگ بنای سیاست‌های زیست‌محیطی، حداقل تا ۲۰ سال آینده وبه برگزاری کنفرانس ریو منتهی

شد. کنفرانس ریو ۱ (۱۹۹۲) که به عنوان کنفرانس سازمان ملل متحد در مورد محیط‌زیست و توسعه شناخته می‌شود به اجلاس سران زمین معروف است. این کنفرانس بزرگترین نشست بین‌المللی از زمان پایان جنگ سرد بود که با حضور ۱۷۵ هیئت نمایندگی کشورهای مختلف در ریودوژانیرو و برزیل برگزار گردید. از آن زمان به بعد هر ۱۰ سال یکبار این کنفرانس بزرگ تشکیل می‌شود و فرآیند هدایت حاکمیت جهانی محیط‌زیست و یک جایگاه ایجاد و موافقتنامه‌های چند جانبه زیست‌محیطی که با کمک تعداد انگشت شماری از سازمان‌های کوچک به نام دبیرخانه هدایت می‌شوند. بالاتر از اقدامات انجام شده توسط نهادهای بین‌المللی، تعدادی از کشورها اقدام به تقویت وسیعی از معاهدات بین‌المللی برای بررسی و مقابله با برخی از تهدیداتی که محیط‌زیست جهانی با آن روبروست، می‌نمایند. پس از برگزاری این کنفرانس در مدیریت مسائل زیست‌محیطی جهان به‌ویژه مقابله با تغییرات آب وهوایی، حفاظت از تنوع زیستی و مبارزه با گسترش بیابان با ظهور کنوانسیون‌های مرتبط و ملزم شدن کشورها به اجرای این معاهدات تعهد آور بین‌المللی تحولی بنیادین صورت گرفت و یک نوع اعمال حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی در جهان جاری شد که تاکنون نیز با فراز و نشیب بسیار در جریان است.

۴- مؤلفه‌های اعمال حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی:

۱-۴- دولت‌ها

از دیر باز علم روابط بین‌الملل در قلب مفاهیمی چون حاکمیت، منافع... بر محور دولت استوار بوده است. با این وجود معضلات زیست‌محیطی منطقه‌ای و جهانی، مشکلاتی عینی در زمینه عقاید پذیرفته شده درباره چگونگی حاکمیت کشورها و محدودیت‌های آن ایجاد نموده است. علاوه بر این، معضلات بین‌المللی زیست‌محیطی به ندرت به واسطه اقدامات تعمدی کشورها ایجاد می‌شود بلکه این مشکلات به طور عمده عواقب ناخواسته و اثرات جانبی توسعه و فرایند اقتصادی - اجتماعی است. پرواضح است که کشورها به سبب برخورداری از حق حاکمیت و وضع قوانین خاص از جایگاه ممتازی در ترسیم و اجرای سیاست‌های بین‌المللی برای مقابله با معضلات جهانی محیط‌زیست برخوردارند بنابراین، پیدایش معضلات زیست‌محیطی حق حاکمیت

کشورها بر سرنوشت خویش را زیر سوال برده است، از سوی دیگر، نحوه مقابله با این معضلات به گونه‌ای است که بر دامنه اختیارات کشورها برای حضور هر چه بیشتر در عرصه اجتماعی خویش و نقش حاکمیت آنها افزوده است. به عبارت دیگر حاکمیت محیط‌زیست به عنوان یک ایده آل در حال ظهور است^۳ لیکن مشکل اساسی موجود در این زمینه چگونگی مشارکت دولت‌ها در اعمال این نوع حاکمیت است. موضع‌گیری‌های متفاوت کشورها در قبال چشم اندازهای زیست‌محیطی جهان از جمله کشورهای شمال که امکان نفوذ و هدایت بودجه‌های بین‌المللی و سرعت بخشیدن به فرآیندهای مختلف را دارند خود یک منبع نگرانی است. به‌طورمثال امتناع ایالات متحده آمریکا نسبت به تصویب توافق عمده در دولت‌های اخیر (کلینتون و جرج دبیلوبوش) و در نتیجه تنش‌های ایجاد شده با اروپا و ژاپن و اعتراض کشورهای جنوب می‌تواند تاثیر قابل توجهی در روند حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی داشته باشد. از آنجا که این نوع کشورها کمک کنندگان اصلی به نهادهای بین‌المللی و دیکته کننده سیاست‌های آنها می‌باشند. امتناع کشوری چون آمریکا از تعهدات بین‌المللی زیست‌محیطی عواقب فاجعه باری را در اعتبار و استفاده از سیاست‌های حاکمیت زیست‌محیطی و سیاست‌های ابداع شده از سوی سایر کشورهای شمال را از دست می‌دهد و مشروعیت این کشورها در میان کشورهای جنوب به عنوان دریافت کننده کمک‌های زیست‌محیطی به دلیل فقدان همکاری و هماهنگی در میان کشورهای کمک‌کننده از بین رفته و خطر ابتلا به عدم همکاری بین نهادها و همچنین تعلیق کمک‌ها را به دنبال خواهد داشت. این امر در مورد کنوانسیون تنوع زیستی و پروتکل کیوتو و همچنین سازمان عمران ملل متحد کاملاً مشهود است.

۲-۴- سازمان‌های بین‌المللی

الف- برنامه محیط‌زیست ملل متحد (یونپ)

برنامه محیط‌زیست ملل متحد به وضوح یک مؤسسه برای محک مدیریت جهانی محیط‌زیست است، اما این برنامه موفقیت‌های را داشته است اقدام مؤثر یونپ در دو حوزه کلیدی بوده است، به عنوان یک بدنه ناظر و مشاور برای توسعه موافقت نامه‌های زیست‌محیطی و همچنین تقویت ظرفیت‌های نهادی

وزارتخانه‌های محیط‌زیست در سراسر جهان. این برنامه تلاش می‌کند تا اطمینان حاصل کند که تمامی نهادهای همکار به طوری مقتضی مسایل زیست‌محیطی را در عرضه و ارائه محصولات و خدمات بگنجانند. همکاری یونپ بیشتر به طور خاص در تبلیغات، صنایع مالی، صنایع خرد و عوامل کلیدی در ترویج و ارتقاء مصرف پایدار متمرکز است. (طاهری، ۱۳۷۹). یونپ موفقیت‌چندانی در توسعه فرآیندهای مدیریت منسجم و هماهنگ سیاسی بدست نیاورده است. حتی موفق به شناسایی این فرآیندها نیز نشده است. با این حال برای ارائه بهترین شیوه‌ها و روش‌ها و به عنوان یک محک سازمانی در اجرا و پیاده سازی بسیاری از کنوانسیون‌های بزرگ زیست‌محیطی نیز شکست خورده است. این فقدان توانمندی باعث تداوم پراکندی حاکمیت زیست‌محیطی گردیده است.^۴

ب- تسهیلات جهانی محیط‌زیست GEF

تسهیلات جهانی محیط‌زیست به عنوان اولین نهاد مالی مختص محیط‌زیست در سطح جهانی (۳۷) و مکانیزمی برای حمایت کشورهای توسعه یافته از پروژه‌های زیست‌محیطی کشورهای در حال توسعه (۳۸) در قالب کنوانسیون‌های پایه‌گذاری شده در کنفرانس ریو در سال ۱۹۹۱ ایجاد گردید. تمرکز این نهاد به پروژه‌های سود آوری مانند پروژه‌های لایه ازون انتقادات فراوانی را به دنبال داشته است.^۵

پ- بانک جهانی World Bank

بانک جهانی به طور غیرمستقیم حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی را از طریق GEF تحت تأثیر قرار می‌دهد. مأموریت بانک جهانی در حاکمیت زیست‌محیطی به اندازه کافی لحاظ نشده هر چند که در مأموریت این نهاد پیش‌بینی لازم گردیده است. با این حال ۵ تا ۱۰ درصد از منابع مالی خود را به پروژه‌های زیست‌محیطی اختصاص می‌دهد (حسینی، ۱۳۹۱). نحوه اقدام این بانک با در نظر داشتن سود بیشتر و سرمایه‌گذاری در بخش‌های سودآور زیست‌محیطی موجبات اختلال روند حاکمیت زیست‌محیطی را ایجاد کرده و انتقادات فراوانی را به دنبال داشته است با این حال به دنبال مشروعیت و اثربخشی خود می‌باشد.^۶

^۶ - UNEP Governing Council/GMEF 2007.

^۷ - Lydia Swart and Esteie Oerrt.2011

^۸ - Marschinski, Behrle(2006).

3-UNFCCC Conference in Copenhagen 2009

که علاقمند به ایجاد و ملزومات رعایت حفاظت محیط زیست نیست تجارت برخی از محصولات را ممنوع یا محدود کند.

ج- کمیسیون توسعه پایدار سازمان ملل متحد United Nations Commission on Sustainable Development (CSD)

این نهاد بین‌المللی که در سال ۱۹۹۲ در اجلاس سران زمین در ریو پایه گذاری گردید سالیانه دو بار برای پیگیری اهداف ریو تشکیل جلسه می‌دهد. CSD با هدف کنترل اجرای سیاست‌های منفی دولت‌ها بر روی محیط‌زیست ایجاد شد به‌طور کلی و عدم اجرای دستورکار ۲۱ در داخل کشورها به طور خاص از سوی گزارش ارایه شده توسط موسسه منابع جهانی مورد انتقاد قرار گرفته است.^۸ علاوه بر این این واقعیت قابل کتمان نیست که این نهاد مأموریتی که به عهده داشت مبنی بر پیگیری متوالی مذاکره و انجام برنامه ریزی برای اجرای موافقتنامه‌های زیست‌محیطی با وظایف سازمانهای دیگر نظیر UNEP و سازمانهای اقتصادی - توسعه ای دیگر در تضاد است.^۹

چ-دستور کار ۲۱

دستور کار ۲۱ یک برنامه ریزی بسیار دقیق از اقدامات انجام شده در سطوح جهانی، ملی و منطقه ای توسط سازمان ملل متحد، کشورهای عضو و گروه‌های انسانی که در تمامی مناطق جهان بررسی تأثیر فعالیت‌های انسانی بر محیط‌زیست اجرا شده است. دستور کار ۲۱ بیانیه‌ای برای استفاده از ساختار کنوانسیون‌های ریو در چارچوب توسعه پایدار است معرفی توسعه پایدار به عنوان یک اصل حقوقی در ایجاد قوانین بین‌المللی محیط‌زیستی به طوری که توسعه پایدار در ساختارهای تجارت بین‌المللی و توسعه اقتصادی گنجانیده شود. هدف آن تشکیل ساختار همکاری‌های بین‌المللی با لحاظ هزینه‌های زیست‌محیطی در پروژه‌های توسعه ای همراه با طرح‌های حفاظت از مکانیسم‌های مدیریت و بودجه است. دستور کار به بازیافت اصول نئولیبرالی به منظور اخذ نقطه نظر جامعه مدنی متهم شده است. به عنوان مثال فصل دوم دستورکار تحت عنوان "همکاری‌های بین‌المللی برای سرعت بخشیدن به توسعه پایدار در کشورهای

¹⁰- World Resources Institute(2004).

¹¹-Najam, A., Papa, M. and Taiyab.(2006).

12- Castree, N. (2007)

ت-صندوق بین‌المللی پول International Monetary Fund (IMF)

مأموریت اصلی صندوق بین‌المللی پول و هدف از ایجاد آن کمک به کشورها به منظور تشویق رشد و توسعه آنهاست. این صندوق از طرق مؤلفه‌هایی چون: هزینه‌های عمومی، افزایش صادرات و سرمایه گذاری خارجی کشورها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، با این حال اهدافی که دنبال می‌کند نگرانی تأثیر منفی بر محیط‌زیست را ایجاد کرده است. علاوه بر این کاهش هزینه‌های عمومی به معنی کاهش هزینه‌های مربوط به اجرای سیاست‌های زیست‌محیطی در کشورها و تأمین منابع مالی مناطق حفاظت شده، مبارزه با فساد، توسعه حکومت داری خوب و ایجادو تعریف پروژه‌های جدید زیست‌محیطی است.^۷ بدتر از همه فلسفه حاکم بر این مؤسسه یعنی همان تحریک و تشویق رشد در غالب مدل نئولیبرالی، در نتیجه احتمال گسترش رشد ناپایدار که مسئول بحران‌های زیست‌محیطی افزایش می‌دهد.

ث-سازمان جهانی تجارت Word Trade Organization (WTO)

همه مسایل و مشکلات مرتبط با تجارت و محیط‌زیست است که سازمان جهانی تجارت را با موضوع محیط‌زیست مرتبط می‌کند و از آنجایی که این سازمان اولویت‌های تجاری را مدنظر قرار می‌دهد و سعی در پیاده کردن اصول و قواعد سازمان تجارت جهانی را در سیستم خود دارد. همین عامل باعث ایجاد تعارض می‌گردد. حتی اگر سازمان تجارت جهانی موافقتنامه‌های زیست‌محیطی را به رسمیت بشناسد این واقعیت وجود دارد که حداقل ۲۰ مورد از موافقتنامه‌های زیست‌محیطی با قوانین و مقررات سازمان جهانی تجارت در تضاد و تعارض قرار می‌گیرند. علاوه بر این برخی از موافقتنامه‌های زیست‌محیطی این امکان را می‌دهد که یک کشور در برخی موارد

⁹- Najam, A., Papa, M. and Taiyab(2006).

در حال توسعه و مرتبط با سیاست‌های داخلی" پیشنهاد لیبرالیستی به عنوان راه حلی برای حل بحران‌های زیست‌محیطی است.

۳-۴- کنوانسیون‌های زیست‌محیطی

یکی دیگر از مؤلفه‌هایی که از طریق آنها حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی در سطح جهان پیاده می‌شود اجرای مفاد کنوانسیون‌های زیست‌محیطی که تعداد آنها به بیش از ۵۰۰ مورد در سطح منطقه ای و بین‌المللی است.^{۱۰} هرچند اجرای آنها گامی بسیار بزرگ در روند کنترل تخریب محیط‌زیست قلمداد می‌شود لیکن به دلیل القای حالت عمودی مفاد و خشکی آن، ساختار موازی و افقی و تناقض و ناسازگاری به طور منظم مورد انتقاد قرار می‌گیرند.^{۱۱} در بسیاری از موارد قوانین بین‌المللی زیست‌محیطی موجود (اعم از هماهنگ و هم افزا) منجر به ایجاد یک راه حل جمعی برای حل مشکلات زیست‌محیطی و یا رسیدن به توسعه پایدار نشده اند. ذات بسیاری از این توافقنامه ها اغلب بر اساس قوانین و مقررات خاص برای محدود کردن تولید تنظیم شده اند. هر توافق تمایل به تفکیک مصنوعی مشکلات علمی و راه حل‌های عملی برای مدیریت آنهاست.^{۱۲}

۴-۴- نهادهای غیر دولتی

الف- جنبش‌های اجتماعی

حضور گسترده‌تر جنبش‌های اجتماعی در تصمیم‌گیری‌های چند جانبه زیست‌محیطی می‌تواند در مشروعیت بخشیدن به حاکمیت مؤثر بوده و وضعیت آن را بهبود بخشد.^{۱۳} گاهی اوقات جنبش‌های اجتماعی در نقش ضمانت‌کننده قوانینی که دولت‌های متبوعشان رعایت نکرده و یا به اشتباه تفسیر کرده‌اند وارد عرصه شده و نقش آفرینی می‌کنند.^{۱۴} حرکت قاطعانه جنبش‌های اجتماعی برای ایجاد یک طرح نهادی در مبارزه با فقر و تبدیل شدن آن به یک معیار غیرقابل اجتناب بسیار کمک کرده است.^{۱۵}

ب- شرکت‌های چند ملیتی MNC

شرکت‌های چند ملیتی موسساتی تجاری‌اند که مالکیت فرآیند تولید آنها در بیش از چند کشور قرار دارد. سرمایه‌گذاری‌های خارجی به جهت بهره‌برداری از منابع کار ارزان، در کشورهای جهان سوم انجام می‌شوند. حضور شرکت‌های چند ملیتی بار آلودگی سنگینی را به عهده کشور میزبان گذاشته و سود سرشاری را روانه کشورهای خودکنند. از این جهت که هر کشوری انتشار گاز گلخانه‌ای بیشتری را دارا باشد تعهدات سنگین‌تری را عهده دار خواهد بود. در نتیجه حاکمیت زیست‌محیطی از نحوه ارائه خدمات، مدیریت شرکت، خطرات احتمالی، اعمال و امکانات شرکت‌های بزرگ تحت تأثیر می‌باشد.

۵- وضعیت حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی کنونی

برنامه محیط‌زیست ملل متحد از زمان تأسیس تاکنون اقدامات بسیار گسترده‌ای را برای مدیریت محیط‌زیست در مقیاس جهانی انجام داده است. برخی از این اقدامات عبارتند: از گسترش آموزش‌های و آگاهی‌های عمومی زیست‌محیطی در بین شهروندان کشورها و مناطق مختلف جهان با همکاری دولت‌ها، نهادهای غیر دولتی (NGO)، همکاری در ایجاد سازمان‌ها، نهادها و رژیم‌های منطقه ای و بین‌المللی، نظارت بر اجرای مفاد موافقتنامه‌ها از طریق درخواست گزارش اقدامات زیست‌محیطی و حفاظتی کشورها، برگزاری کنفرانس‌ها با همکاری دبیرخانه کنوانسیون‌ها و پروتکل‌ها، اجرای پروژه‌های زیست‌محیطی با همکاری دولت‌ها، ایجاد دفاتر منطقه ای در برخی از نقاط جهان، حمایت از طرح‌های زیست‌محیطی کشورها، تشویق دولت‌ها به اجرای پروژه‌های توسعه ای سازگار با محیط‌زیست، حمایت از تشکیل سازمان‌های مردم نهاد فعال در زمینه محیط‌زیست... و می‌توان گفت که اقدامات صورت گرفته تأثیر بسزایی در حفاظت از محیط‌زیست، کنترل و کاهش سرعت تخریب محیط‌زیست جهانی را به ارمغان آورده است، ولیکن این برنامه هنوز در کنترل کامل تخریب محیط‌زیست و احیای آسیب‌ها موفقیت مورد انتظار دوستداران محیط‌زیست و همچنین جامعه جهانی را کسب نکرده است. حاکمیت زیست‌محیطی فعلی از جایگاه مدنظر برای تأمین این الزامات بسیار دور است و نیازمند به روبرو شدن با شخصیت پیچیده مسایل زیست‌محیطی و نیازمند یک مدیریت منسجم و چند

13- [Global Conventions and Environmental Governance; Inforesources Focus No. 3, 2012.](#)

¹⁴- UNU Press; 2011

¹⁵- Bäckstrand, Karin; Saward, 2005.

¹⁶- Andrade Mendoza, Karen, 2008.

¹⁷- Suárez, David; Poats, Susan, 2008

جانبه و انواع زیاد متنوعی از ذینفعان می‌باشد. برخی از صاحب نظران این‌گونه مسایل را القاء می‌کنند که حاکمیت زیست‌محیطی فعلی به دلایل گوناگون توانایی در برخورد با این چالش‌ها را ندارد که برخی از این دلایل عبارتند: از تکه تکه شدن سیستم اعمال حاکمیت در درون سازمان ملل متحد، عدم دخالت مؤسسات عالی، گسترش سلاح‌های هسته‌ای خارج از توافق نامه‌های زیست‌محیطی که اغلب با این‌گونه اقدامات تجاری در مخالفتند، تمامی این معضلات با اعمال حاکمیت زیست‌محیطی مؤثر و عملکرد صحیح آن تأثیر منفی می‌گذارد. اختلافات میان کشورهای شمال و جنوب و گسترش شکاف آنها در پیگیری اهداف زیست‌محیطی نیز حاکمیت زیست‌محیطی فعلی را غافلگیر و زمین‌گیر کرده است.

۶- بحران‌ها و چالش‌های حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی حاکمیت در جایگاه مدیریت کثرت‌گرا بایستی سیاست‌ها و فعالیت‌های اجتماعی و زیست‌محیطی خاصی را با ادغام و تلفیق تجربه و دانش در قالب نهادهای مختلف و عوامل اجتماعی مؤثر در نظر گرفته و اعمال نماید. افزایش مشکلات زیست‌محیطی نظر تغییر آب و هوا، از دست رفتن تنوع زیستی و تخریب اکوسیستم طبیعی، افزایش آلودگی، اصل احتیاطی و موجودات تراریخته، خطر تشعشعات هسته‌ای، کمبود آب شیرین در مقیاس گسترده بعنوان تهدید بسیار جدی مطرح است برای جلوگیری و کنترل این تهدیدها می‌بایستی عوامل مؤثر در تشدید بحران و چشم‌اندازهای توسعه اقتصادی در کشورها و مناطق مختلف محدود، کنترل و مدیریت شود. اقدامات صورت گرفته و در حال انجام برای حفاظت از محیط‌زیست در برابر هشدارهایی که جامعه علمی‌ارایه می‌نماید ناکافی است و اصلاحات لازم برای بهبود این روند حفاظتی نیازمند زمان، انرژی، منابع مالی و مهمتر از همه مذاکرات و رایزنی‌های دیپلماتیک است. در حال حاضر بحران جدی تخریب زیست‌محیطی و ناتوانی برای مقابله با آن به اتفاق آراء برای تمامی کشورها موضوعی ثابت شده است. ولیکن اختلافات مداوم و پیشرفت کند سازماندهی این بحران از چالش‌های جدی حاکمیت است.^{۱۶} برخی دیگر از موانع پیش روی حاکمیت زیست‌محیطی عبارتند از: عدم وجود اراده سیاسی در درون یونپ برای حل بحران و تأکید بر جایگزینی و توسعه

استفاده پایدار از منابع طبیعی، عدم وجود منابع مالی کافی، مقررات زیست‌محیطی ناکافی، عدم وجود تعادل و ارتباط مناسب بین اقتصاد و موافقتنامه‌های زیست‌محیطی و همچنین کاربرد محدود موافقتنامه‌ها، تکه شدن اجرای حاکمیت زیست‌محیطی به دلیل اجرای روش‌های ناهماهنگ در سطح محلی، ملی و منطقه‌ای و جهانی^{۱۷} حاکم بودن تفکر سیاسی توسعه محور در کشورهای جنوب^{۱۸} حاکم بودن تفکر سیاسی ارتقای توسعه کیفی توسعه در کشورهای شمال.

۷- موضع کشورها پیرامون حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی کنونی اکثر کشورهای در حال توسعه مواضع خود را در قالب گروه ۷۷ (بعنوان بزرگترین تشکل بین‌الدولی کشورهای در حال توسعه در سازمان ملل متحد) و چین اعلام می‌نمایند گروه ۷۷ در تهیه پیش نویس و مذاکره اسناد و قطعنامه‌های سازمان ملل متحد در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فرهنگی در مقر سازمان ملل متحد نقش مهمی ایفا می‌نماید. (وزارت امور خارجه، ۱۳۹۰). گروه ۷۷ همواره پیرامون حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی حمایت از جایگاه یونپ و تقویت آن را دنبال می‌کند. کشورهای در حال توسعه برای مقابله با تصمیمات یک‌جانبه کشورهای توسعه یافته صنعتی مبنی بر ایجاد یک نهاد مستقل و تجمیع وظایف و مسئولیت‌های یونپ، توافقنامه‌های بین‌المللی زیست‌محیطی و سایر نهاد‌های بین‌المللی درگیر با حفظ محیط زیست در اختیار آن نهاد مستقل جدید به دلیل ایجاد تعهدات بیشتر مخالفند. در مقابل کشورهای توسعه یافته مواضع متفاوتی را در خصوص چگونگی اداره محیط زیست جهانی را ارایه نموده‌اند. اتحادیه اروپا که به طور جدی ایجاد تغییرات بنیادین در ساختار حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی را دنبال می‌کند، معتقد است، یونپ خاصیت وجودی خود را از دست داده و در حد و اندازه‌ای نیست که بتواند معضلات مختلف زیست‌محیطی نوظهور جهانی را هدایت و کنترل کند. شاید بتوان گفت ژاک شیراک سیاستمدار معروف فرانسوی برای اولین بار موضوع ایجاد یک سازمان جهانی برای هدایت مسائل زیست‌محیطی را طی دهه‌های گذشته به طور رسمی در یکی از نطق‌های سخنرانی خود ارایه نمود از آن پس موضوع ایجاد یک

²⁰ UNEP, press; 2011

²¹ UNEP, press; 2012

¹⁹ Roussel, Marie; Ibid; 2007. – Christiana Figueres and Maria H. Ivanova 2010

سازمان جهانی زیست محیطی و تغییر در روند اعمال حاکمیت زیست محیطی در نشست های مختلف زیست محیطی از سوی اتحادیه اروپا و سایر کشورهای مدافع این دیدگاه مطرح می شود و هنوز هم همین دیدگاه کاملاً پابرجاست. علاوه بر فرانسه در درون اتحادیه اروپا کشورهایی چون دانمارک، نروژ، سوئد، آلمان، هلند از مدافعان جدی ایجاد این نهاد بین المللی هستند. در این میان ایالات متحده امریکا همواره با ایجاد این سازمان مستقل مخالفت کرده است. اکثر کشورهای فقیر آفریقایی که اصولاً فاقد هرگونه فعالیت چشگیر صنعتی هستند نیز با این دید که از طریق سازمان جدید پیشنهادی اتحادیه اروپا بتوانند کمک های مالی بیشتری را دریافت کنند با مواضع اتحادیه اروپا همراهی می نمایند. ژاپن نیز از عملکرد یونپ ابراز ناخرسندی کرده و موافق با تغییر در ساختار حاکمیت زیست محیطی بین المللی است لیکن ژاپن معتقد است این تغییر بایستی قدم به قدم و تدریجی صورت گیرد.

۸- مدل های پیشنهادی جایگزین حاکمیت بین المللی زیست محیطی کنونی

الف- تقویت برنامه محیط زیست ملل متحد UNEP اکثر کشورهای در حال توسعه که در گروه ۷۷ عضویت دارند مدافع یونپ بوده و خواستار تقویت این نهاد بین المللی می باشند.

ب- تقویت کمیسیون توسعه پایدار CSD یکی از نهادهای سازمان ملل متحد در نیویورک که نقش بسیار مهمی در مباحث توسعه ای بین المللی زیست محیطی و اجتماعی ایفا می نماید کمیسیون توسعه پایدار می باشد. (وزارت امور خارجه، ۱۳۹۰). ایالات متحده امریکا از پیشروان و حامیان این پیشنهاد است. این پیشنهاد دهندگان معتقدند با ایجاد یک تغییر جزئی در ساختار این کمیسیون و تبدیل آن به شورا و تشکیل "شورای کمیسیون توسعه پایدار" می توان در ایجاد یک نهاد قوی برای حل بحران های زیست محیطی در مقیاس جهانی تصمیم گیری نمود. این پیشنهاد هم موافقان و مخالفانی دارد و چگونگی توفیق آن در حاله ای از ابهام است.

پ- تشکیل سازمانی محیط زیست جهانی WEO همان گونه که پیش تر به آن اشاره شد موضوع ایجاد یک سازمان محیط زیست جهانی جایگزین یونپ برای اولین بار از زبان ژاک شیراک رییس جمهور وقت فرانسه مطرح

گردید که بعدها برخی از کشورهای اروپایی به صورت مستقل در محافل بین المللی زیست محیطی مطرح و دنبال می شود.

ت- تشکیل سازمان محیط زیست زیر نظر سازمان ملل متحد UNEO

این پیشنهاد نیز از سوی برخی از کشورهای اروپایی مطرح گردیده و از طریق اتحادیه اروپا دنبال می شود. مدافعان ایجاد این سازمان با اعتقاد به اینکه با ارتقاء یونپ و تبدیل آن به یک سازمان، تمامی شرح وظایفی که این برنامه دنبال می کند بدون هزینه و اتلاف زمان به سازمان جدید منتقل می شود، آن را جایگزینی برای سازمان محیط زیست جهانی (WEO) در صورت عدم موفقیت در تصویب آن، در نظر دارند.

ث- ادغام شورای اقتصادی، اجتماعی با کمیسیون توسعه پایدار

یکی از پیشنهاد های جدیدی که اخیراً مطرح شده است ادغام شورای اقتصادی و اجتماعی با کمیسیون توسعه پایدار و تشکیل یک نهاد جدیدی زیر نظر مجمع عمومی سازمان ملل متحد است که از این پس بتواند وظیفه حفاظت از محیط زیست جهانی و اعمال حاکمیت زیست محیطی را در سطح جهان عهده دار شده و سیاست های مربوطه را اعمال نماید.

نتیجه گیری

با توجه به اینکه محیط زیست و آلودگی های مربوط به آن خاصیت سیال داشته و به یک منطقه و ناحیه محدود نمی شود و آثار نامطلوب آن به نفاذ مختلف جهان تسری پیدا خواهد کرد، لازم است در وضعیت اعمال حاکمیت بین المللی زیست محیطی فعلی تجدید نظر به عمل آید زیرا در حال حاضر نهادهای مختلفی اعم از برنامه محیط زیست ملل متحد، کمیسیون توسعه پایدار، موافقتنامه های بین المللی زیست محیطی، سازمان های منطقه ای و بین المللی مختلف در حفاظت از محیط زیست جهانی و اعمال حاکمیت بین المللی زیست محیطی دخیلند و به دلیل گستردگی موضوعات و معضلات روز افزون زیست محیطی برخی از این معضلات کمتر مورد توجه قرار می گیرد و برخی مواقع همپوشانی های متعددی در اعمال حاکمیت بین المللی زیست محیطی در سطح جهانی مشاهده می شود لذا حاکمیت بین المللی زیست محیطی جاری به دلیل گستردگی فراوان آن و هزینه های سنگینی را بردوش جامعه جهانی نهاده

است و روند کنترل تخریب محیط‌زیست نیز مطلوب نظر اندیشمندان این حوزه نیست از طرفی چه کشورهای درحال توسعه و چه کشورهای توسعه یافته برای تحقق و حفظ توسعه پایدار در جوامع داخلی خود با چالش‌های متعددی روبرو هستند. امروزه موضوع تأمین انرژی، آب آشامیدنی سالم، مواد غذایی، رشد جمعیت، آلودگی، محدود بودن منابع طبیعی، تکنولوژی ...، هر کدام به نوعی به عنوان یک چالش عمده در روند تحقق توسعه پایدار در کشورهای درحال توسعه و حفظ توسعه پایدار در کشورهای توسعه یافته مطرحند. کشورهای درحال توسعه درحال افزایش جمعیت هستند که این جمعیت نیازمند شغل و امکانات رفاهی مختلف برای بقای خود می‌باشند و چنانچه کشورهای توسعه یافته همکاری لازم در تحقق توسعه پایدار در کشورهای در حال توسعه را مد نظر قرار ندهند با معضلاتی چون مهاجرت‌های غیر قانونی به کشورهای خود مواجه خواهند شد که این نوع از مهاجرت آسیب‌های فراوان اجتماعی، سیاسی و امنیتی را به دنبال خواهد داشت. از سوی دیگر کشورهای توسعه یافته در حال کاهش جمعیت و از دست دادن نیروی جوان برای ادامه توسعه پایدار خود هستند. از آنجایی که تاثیرگذاری جهانی شدن حاکمیت زیست محیطی بر هر یک از دولت‌ها به شرایط درونی و نحوه تعامل آنها با عوامل بیرونی و الگوی مصرف و منافع در محیط‌های اقتصادی و سیاسی داخلی بستگی دارد، دولت‌های ضعیف در حال توسعه به دلیل ناتوانی در بهره‌برداری از فرصت‌ها و رودرویی با چالش‌های ناشی از جهانی شدن حاشیه‌ای شده و یا بازنده می‌شوند و دولت‌های خوب و قوی جهان سوم با بهره‌گیری از فرصت‌ها و رودرویی با چالش‌ها و تهدیدها نقش و کارکرد زیست محیطی خود را در سطح ملی و جهانی تقویت می‌نمایند. در این بین کشورهای توسعه یافته بدون در نظر گرفتن شرایط اقتصادی و اجتماعی کشورهای در حال توسعه و ضعیف اصرار به تغییر در روند حاکمیت زیست محیطی بین‌المللی فعلی دارند. در مقابل کشورهای در حال توسعه به دلیل نگرانی از دشوار شدن تحقق توسعه پایدار در درون جامعه خود و همچنین سنگین شدن هزینه‌های توسعه به دلیل اعمال قوانین و مقررات بین‌المللی زیست محیطی دست و پاگیر ناهماهنگ با رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی و صنعتی خود می‌باشند، به طور جدی با این تغییرات و انحلال یونپ و ایجاد سازوکار جدید جایگزین مخالفت می‌نمایند. به عبارت دیگر دولت‌های کشورهای در

حال توسعه با تقویت همکاری‌های بین‌المللی، اعمال قوانین و مقررات ناشی از کنوانسیون‌ها و پروتکل‌های بین‌المللی و با استفاده از نقش سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در صدور اصلاح قوانین زیست محیطی داخلی خود و منطبق نمودن این قوانین با قواعد و قوانین بین‌المللی خود را آماده پذیرش اعمال حاکمیت بین‌المللی زیست محیطی نمایند. چنانچه کشورهای درحال توسعه به طور هماهنگ به خواسته‌های خود پافشاری نمایند، ایجاد تغییر در وضعیت فعلی حاکمیت بین‌المللی زیست محیطی و فرایندهای آن ضرورتاً و به طور مطلق با ایجاد تعهدات بیشتر برای کشورهای در حال توسعه نخواهد شد کشورهای توسعه یافته نیز مجبور به پذیرش خواسته‌های آنها خواهند شد. بنابراین با تأیید فرضیه پژوهش، برای اصلاح ساختار حاکمیت بین‌المللی زیست محیطی به نظر می‌رسد کشورهای درحال توسعه و توسعه یافته می‌بایستی در یک روند مذاکراتی همکاری جویانه ضمن توجه به معضلات گسترده زیست محیطی در روند اصلاح ساختار اعمال حاکمیت بین‌المللی زیست محیطی دور از اعمال فرآیندهای سیاسی و دخالت دادن منافع سیاسی خود به منافع جمعی و جهانی بیندیشند و نسبت به اصلاح ساختار حاکمیت مذکور اهتمام ویژه قائل شوند. در زمینه اصلاح ساختار حاکمیت بین‌المللی زیست محیطی دو دیدگاه متضاد و مخالف وجود دارد: اتحادیه اروپا، به خصوص فرانسه و آلمان و تعدادی از سازمان‌های غیردولتی از ایجاد سازمان جهانی حفاظت محیط‌زیست WEO حمایت می‌کنند. ایالات متحده آمریکا، انگلستان و اکثر کشورهای در حال توسعه ترجیح می‌دهند که بر روی ابتکارات داوطلبانه تمرکز نمایند. طرفداران ایجاد سازمان جهانی محیط‌زیست WEO معتقدند این نوع سازمان می‌تواند رهبری سیاسی بهتری را ارائه نموده و مشروعیت آن بهبود می‌یابد همچنین هماهنگی‌ها به طور موثرتری اتفاق خواهد افتاد. مخالفان ایجاد این سازمان استدلال می‌کنند نهادهای موجود مؤثر در حاکمیت زیست محیطی با ماموریتی که برعهده دارند، به دلیل عدم هماهنگی و انسجام و روشن نبودن مقررات و مسئولیت‌های آنهاست که موانعی در راستای پیگیری اهداف احساس می‌شود و لیکن با رفع این عدم هماهنگی توانایی برخورد با معضلات را دارند. در این فرایند به نظر می‌رسد از بین تمامی مدل‌های پیشنهاد شده برای اصلاح ساختار حاکمیت بین‌المللی زیست محیطی، تقویت برنامه محیط‌زیست ملل متحد و ارتقای آن به عنوان یک سازمان زیر نظر مجمع عمومی سازمان ملل متحد با یک سازکار مالی

۱۱- یوسف مولایی، حاکمیت و حقوق بین‌الملل (تهران: انتشارات گلرنگ یکتا، سال ۱۳۸۴) صص ۱۳-۱۴.

مشخص و همچنین ایجاد دفاتر منطقه ای این شورا با همکاری دولت‌ها به عنوان یک مدل مطلوب برای مدیریت محیط‌زیست جهانی مطرح و پیگیری و عملیاتی شود.

منابع

- 1-Marschinski, Robert; Behrle, Steffen; The World Bank: Making(1(the Business Case for the Environment; "Global Governance Working Paper No ((".(; Amsterdam et al; The Global Governance Project;2005
- 2- Najam, A., Papa, M. and Taiyab, N. Global Environmental Governance. A Reform Agenda; IISD; 2006.
- 3-MANAGING CHANGE at the UNITED NATIONS Published by: Center for UN Reform Education April 2008
- 4-Climate Change:National Interests Or a Global Regime?Christiana Figueres and Maria H. Ivanova 2010
- 5-Environmental governance Our vision for 2010-2013 UNFCCC Conference in Copenhagen 2009
- 6-UNEP Year book: Emerging issues in our global environment ,2013
- 7-Global environmental governance ;edit by Lydia Swart and Esteieie Oerrt.2011
- 8- World Resources Institute; World Resources 2002-2004: Decisions for the Earth: Balance, Voice and Power; Washington DC; 2004.
- 9-Najam, A., Papa, M. and Taiyab, N. Global Environmental Governance. A Reform Agenda; IISD; 2006.
- 10-Global Conventions and Environmental Governance; Infocources Focus No. 3, 2012.

۱- ابولقاسم طاهری، اندیشه هاس سیاسی در غرب (تهران: نشر قومس، چاپ اول ۱۳۷۹) ص ۲۶۶

۲- ابومحمد عسگرخانی، رژیم‌های بین‌المللی (تهران: انتشارات ابرار، سال ۱۳۸۳) ص ۲۳.

۳- بروس راست، هاروی استار، سیاست جهانی، ترجمه علی امیدی (تهران: نشر قومس مطالعات سیاسی و بین‌المللی سال ۸۸) صص ۷۱۰-۷۰۹.

۴- توماس لارسون، دیوید اسکید مور، اقتصاد سیاسی بین الملل تلاش برای کسب قدرت و ثروت، ترجمه احمد ساعی، ومهدی تقوی، نشر قومس سال ۱۳۷۶ ص ۲۸۳ (ص ۳۲)

۵- جان بری، محیط زیست و نظریه اجتماعی، مترجمان حسن پویان، نیره توکلی (تهران: انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست، سال ۱۳۸۰) ص ۷۸

۶- حسینی، س، م، ۱۳۹۱. حاکمیت بین‌المللی زیست‌محیطی و چالش‌های توسعه پایدار، پایان نامه کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه واحد علوم و تحقیقات تهران.

۶- حمید بعیدی نژاد، محمدحسن دریایی، مهدی علی آبادی، تحول در ساختار نظام ملل متحد (تهران: نشر دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی سال ۱۳۸۴) ص ۶۳.

۷- عبدالعلی قوام، جهانی شدن و جهان سوم (تهران: انتشارات مطالعات سیاسی و بین‌المللی، سال ۱۳۸۶) ص ۲۷۲

۸- عبدالرحمن عالم، تاریخ فلسفه سیاسی غرب (تهران: انتشارات دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، پاییز ۱۳۷۸) ص ۲۳۴.

۹- عبد العلی قوام، افشین زرگر، دولت سازی، ملت سازی و نظریه روابط بین الملل (تهران: نشر دانشگاه آزاد اسلامی، سال ۱۳۸۷) صص ۲۷۸-۲۷۹.

۱۰- معاونت حقوقی و بین‌المللی وزارت امور خارجه، جمهوری اسلامی ایران و سازمان‌های بین‌المللی (تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، تهران بهار ۱۳۹۰) ص ۲۹۶

17- UNEP;The Future We Want!Outcome of the U.N. Conference on Sustainable Development" Rio+20",2012

18-Fontaine, Guillaume; ((Verde y negro: ecologismo y conflictos por petróleo en el Ecuador, in G. Fontaine, G. van Vliet, R. Pasquis (Coord.), "Políticas ambientales y gobernabilidad en América Latina"((((((((; Quito: FLACSO-IDDRI-CIRAD, 2008.

19-(HYPERLINK

"http://www.iisd.org/pdf/2006/geg.pdf"
Najam, A., Papa, M. and Taiyab, N. Global Environmental Governance. A Reform Agenda; IISD; 2006.

(((

20-HYPERLINK

"http://www.inforesources.ch/pdf/focus_3_05_e.pdf"Global Conventions and Environmental Governance; Inforesources Focus No. 3, 2012.

21-UNEP; International14(Environmental Governance and the Reform of the United Nations, XVI Meeting of the Forum of Environment Ministers of Latin America and the Caribbean; 2012.

22-HYPERLINK

"http://www.unep.org/civil_society/PDF_docs/3rdGCSF_CS_Statement_IEG.pdf"
f"Civil Society Statement on International Environmental Governance; Seventh special session of the UNEP Governing Council/GMEF; Cartagena, Colombia; February 2012.

11-Kanie, Norichika; Haas, .(((Peter M.; Emerging Forces in Environmental Governance; UNU Press;

12-HYPERLINK

"http://www.allacademic.com/meta/p58974_index.html"Bäckstrand, Karin; Saward, Michel; Democratizing Global Governance: Stakeholder Democracy at the World Summit for Sustainable Development; Document presented at the annual meeting of the American Political Science Association; Chicago; 2005.

13-HYPERLINK

"http://www.flacso.org.ec/docs/WP_005_AndradeM_01_2.pdf"Andrade Mendoza, Karen; La gobernanza ambiental en el Ecuador: El conflicto alrededor de la licencia Ambiental en el bloque 31, en el parque nacional Yasuní (Environmental Governance in Ecuador: the conflict concerning the environmental license for block 31 in the Yasuní National Park); FLACSO; Observatorio Socioambiental; Quito; 2008.

14-HYPERLINK

"http://www.portalces.org/content/view/85/100000022/lang,Spanish"Suárez, David; Poats, Susan V.; Procesos de Gobernanza Ambiental en el Manejo Participativo de Áreas Protegidas en Carchi (Environmental Governance Processes in the Participative Management of Carchi Protected Areas); Symposium; 2008.

15-□White, Andrew; Klernan, Matthew; Corporate Environment Governance. A Study into the Influence of Environmental Governance and the Financial Performance; Environment Agency (United Kingdom Government); 2004.

16-Page 8. The Soft Path in((10 a Nutshell. Oliver M Brandes and David B Brooks. University of Victoria, BC.2004.